

بررسی رابطه اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی با تأکید بر نقش ویژگی نظارتی

علیرضا نجفپور کردی^{۱*}

امید قاسمی پور^۲

ابراهیم علیپور نوشری^۳

چکیده

با توجه به اهمیت کیفیت گزارشگری مالی در بازار سرمایه و اینکه بانکها به عنوان یک رکن اساسی در اقتصاد کشور نقش ایفا می کنند، هدف مطالعه حاضر بررسی رابطه اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی با تأکید بر نقش ویژگی نظارتی است. جامعه آماری پژوهش، کلیه بانکهای عضو بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ بود که در نهایت ۱۰ بانک انتخاب شد. جهت آزمون فرضیههای پژوهش انتخاب و به روش رگرسیون چندمتغیره فرضیههای پژوهش، آزمون شدند. یافتههای حاصل از آزمون فرضیههای پژوهش بیانگر آن است که اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معناداری دارد و استقلال هیئت مدیره به عنوان یک معیار نظارتی این رابطه را تقویت می کند.

واژه‌های کلیدی: کیفیت گزارشگری مالی اندازه بانک، استقلال هیئت مدیره

طبقه بندی JEL: G34-M40-G21

۱. دکتری حسابداری، دانشکده علوم اقتصادی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (نویسنده مسئول): phd.nadjafpour@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران؛ ghasemipouromid@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد ریاضی کاربردی گرایش آنالیز عددی، دانشگاه پیام نور، واحد تهران شرق، تهران، ایران؛ ebrahim.alipour.n

مقدمه

گزارشگری و افشای اطلاعات، مهم‌ترین و اصلی‌ترین ابزاری است که سازمان‌ها برای ارتباط با سهام‌داران و اعتباردهندگان به کار می‌برند. کیفیت اطلاعات حسابداری منعکس‌کننده عملکرد مناسب سازمان‌ها و سودمندی بیشتر برای پیش‌بینی سودهای آتی است (اسد و الشوریده، ۲۰۲۰). با توجه به اهمیت و نقش کیفیت گزارشگری مالی در تصمیمات سرمایه‌گذاری، مسئله اصلی این پژوهش این موضوع است که آیا اندازه بانک با کیفیت گزارشگری مالی رابطه معنادار دارد؟ و آیا ویژگی‌های نظارتی این ارتباط را تعدیل می‌کند یا خیر؟

مبانی نظری، پیشینه پژوهش و بسط فرضیه‌ها

کیفیت گزارشگری مالی

اگرچه در ادبیات دانشگاهی تعریف پذیرفته‌شده کلی از کیفیت گزارشگری مالی وجود ندارد (مک دنیل^۱، ۲۰۰۲؛ کوهن^۲ و همکاران، ۲۰۰۴)؛ با این حال، چارچوب مفهومی گزارشگری مالی به تعریف ابعاد زیربنایی کیفیت گزارشگری مالی کمک می‌کند. مطابق با چارچوب مفهومی، صورت‌های مالی اطلاعاتی راجع به منابع اقتصادی سازمان و ادعاهای مربوط به گزارشگری سازمان و اطلاعاتی درباره اثرات رویدادها و سایر وقایع که تغییردهنده ادعاها و منابع اقتصادی گزارشگری سازمان ارائه می‌دهد (هیئت استانداردهای حسابداری مالی، ۲۰۱۰)؛ بنابراین هدف از صورت‌های مالی ایجاد فهم راجع به وضعیت اقتصادی سازمان و تغییر ایجادشده در وضعیت است (گاینور^۳ و همکاران، ۲۰۱۶).

در بیانیه مفهومی شماره ۲ کیفیت گزارشگری مالی این‌گونه تعریف شده است: کیفیت گزارشگری مالی نوعی اعتبار بخشیدن به صورت‌های مالی است که این صورت‌های مالی اطلاعات مفید برای استفاده‌کنندگان فراهم می‌کند تا برای اتخاذ تصمیم از آن‌ها استفاده نمایند. صورت‌های مالی باید دقیق و شفاف تمام عملیات و فعالیت‌های سازمان را نشان دهد تا سرمایه‌گذاران بتوانند جریان‌های نقد مورد انتظار سازمان را پیش‌بینی نمایند و درنهایت با استفاده از این اطلاعات مفید و سودمندی تصمیم بگیرند. با استفاده از این صورت‌های مالی باکیفیت و نتیجه مطلوبی که در آینده خواهد داشت، می‌توان

1. Asad and Alshurideh
2. McDaniel
3. Cohen
4. Gaynor

عملکرد مدیریت را ارزیابی کرد. کیفیت گزارشگری مالی نشان می‌دهند صورت‌های مالی اطلاعات واقعی و عادلانه از وضعیت مالی و عملکرد اقتصادی سازمان ارائه می‌دهد (تنگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). جوناس بلانچیت (۲۰۰۰) کیفیت صورت‌های مالی را با کیفیت گزارشگری مالی مقایسه می‌کند؛ توصیه شماره ۸ کمیته و استاندارد اصلاح‌شده شماره ۶۱ حسابرسی، به‌طور خاص بر کیفیت گزارشگری مالی از طریق تمرکز کردن بر اصول حسابداری سازمان که بر صورت‌های مالی متمرکز است، اشاره دارد. او معتقد بود که بحث جامع پیرامون کیفیت باید بیش از صورت‌های مالی را فراگیرد؛ سازمان‌ها اطلاعات مالی را در اشکال مختلف (برای نمونه انتشارات مطبوعاتی، گزارش‌های تحلیل‌گران و...) و به چندین روش گوناگون (مثل ارائه، سخنرانی‌ها، وب سایت‌ها و...) و سپس از طریق صورت‌های مالی ارائه می‌کنند.

اندازه بانک

اندازه سازمان در مطالعات متعدد نمایانگر جنبه‌های مختلفی از شرکت است و می‌تواند نمایانگر اهرم شرکت باشد. اهرم عبارت از وجود هزینه‌های ثابت در فهرست هزینه‌های شرکت است. اهرم عملیاتی بر هزینه‌های ثابت عملیاتی شرکت (همه هزینه‌های ثابت غیر از بهره بدهی‌ها) متکی است و اهرم مالی بر هزینه‌های ثابت مالی از قبیل بهره یا سود ثابت وام‌ها متکی است. اهرم عملیاتی و مالی وسیله دستیابی به سود بیشتر است. اندازه شرکت می‌تواند نمایانگر برتری رقابتی باشد. از آنجایی که سهم بیشتر از بازار نیاز به تولید و فروش بیشتر دارد، لذا داشتن منابع مالی کافی و اندازه بزرگ‌تر می‌تواند شرکت را در تولید بیشتر و صرف هزینه‌های تولید و بازاریابی بیشتر یاری کند تا بتواند مزیت‌های رقابتی ایجاد نماید. اندازه شرکت همچنین می‌تواند نمایانگر توانایی مدیریت و کیفیت طرح‌های حسابداری باشد. توسعه اندازه شرکت بیانگر مدیریت قوی است که با استفاده از طرح‌های حسابداری سعی در افزایش منابع اقتصادی شرکت داشته باشد (پارساییان، ۱۳۸۱). اندازه شرکت می‌تواند نمایانگر کارایی اطلاعاتی باشد. معمولاً شرکت‌های بزرگ‌تر مورد توجه بیشتری از سوی تحلیلگران و سرمایه‌گذاران می‌باشند به همین جهت اطلاعات حسابداری فرآیند کاراتری در شرکت‌های بزرگ‌تر دارند. بالاخره اندازه شرکت نمایانگر میزان ریسک کلی شرکت است. توان مالی بیشتر می‌تواند سبب کاهش ریسک کلی شرکت شود؛ زیرا شرکت‌های بزرگ‌تر در معرض ایمنی عمومی بیشتری قرار دارند و از نظر تحلیلگران مالی، شناخته‌شده‌تر هستند. یک نظریه این است که کارفرمایان بزرگ‌تر وابستگی اقتصادی بیشتری ایجاد

کرده و اندازه‌ی شرکت بر سطوح مختلف تصمیم‌های گزارشگری حسابرسان تأثیرگذار خواهد بود؛ اما نظریه دیگر بیانگر این مطلب است که باوجود وابستگی اقتصادی حسابرسان به دلیل ضرورت حفظ شهرت و اعتبار و اجتناب از دعاوی حقوقی به‌مانند محافظه‌کاران گزارشگری می‌کنند. افرادی مانند ایرلند (۲۰۰۳)، اسپاتیس (۲۰۰۳) و پاسیروس و دیگران (۲۰۰۶) از مجموع دارایی‌های شرکت به‌عنوان معیاری برای محاسبه‌ی اندازه‌ی شرکت استفاده کردند. پالمرز (۱۹۸۶) در تحقیق خود نشان داد هر چه اندازه‌ی شرکت بزرگ‌تر می‌شود، تعداد قراردادهای نظارتی و حاکمیت شرکتی نیز افزایش می‌یابد. بنابراین حسابرسان در ارائه گزارش حسابرسی دقت بیشتری اعمال می‌کنند.

معیارهای نظارتی

در این پژوهش نماینده معیارهای نظارتی استقلال هیئت‌مدیره است:

استقلال هیئت‌مدیره

رئیس هیئت‌مدیره باید هنگام انتصاب از انجام هرگونه فعالیت دیگر مرتبط با سازمان مستقل باشد. مدیرعامل، حق ندارد به‌عنوان رئیس هیئت‌مدیره همان سازمان نیز منصوب شود. در بخش پایانی ماده ۱۲۴ اصلاحیه قسمتی از قانون تجارت گفته شده است: مدیرعامل سازمان نمی‌تواند درعین حال رئیس هیئت‌مدیره همان سازمان باشد مگر با تصویب سه‌چهارم آرای حاضر در مجمع عمومی و این خلاف اصل استقلال رئیس هیئت‌مدیره بر اساس نظام راهبردی (معیارهای نظارتی سازمان) است. رئیس هیئت‌مدیره می‌تواند عضو موظف یا غیرموظف باشد، باین حال، باید شرایط استقلال وی در همه موارد بررسی شود. همچنین انتصاب مدیرعامل سابق، به‌عنوان رئیس هیئت‌مدیره، می‌تواند مشکلاتی برای مدیرعامل تازه‌وارد ایجاد کند. ازاین‌رو، صلاح نیست مدیرعامل سابق را به سمت رئیس هیئت‌مدیره، انتخاب یا منصوب کرد (کاشف‌بهرامی، ۱۳۹۲). اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره از طریق نظارت بر مدیران موظف، بر روی تصمیمات آنان نظارت دارند و ترکیب هیئت‌مدیره می‌تواند بر عملکرد مالی سازمان‌ها اثرگذار باشد. در صورتی که اکثریت اعضای هیئت‌مدیره را مدیران مستقل غیرموظف تشکیل دهد، هیئت‌مدیره از کارایی بیشتری برخوردار خواهد بود. تئوری نمایندگی برای افزایش استقلال هیئت‌مدیره از مدیریت، از این ایده پشتیبانی می‌کند که هیئت‌مدیره باید تحت اختیار مدیران بیرونی (غیر اجرایی) باشد؛ زیرا رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت باید توسط مدیران غیر اجرایی سازمان تحت

کنترل و نظارت باشد و اجرای راهکارهای مناسب توسط مدیریت انجام شود تا عملکرد سازمان بهبود یابد. اثربخشی تفکیک تصمیم‌گیری از سوی مدیریت و کنترل توسط هیئت‌مدیره از آنجا نشئت می‌گیرد که مدیران غیرموظف به دلیل منافعشان حاضر به تباری با مدیران اجرایی نیستند. از آنجا که مدیران غیرموظف اکثراً در سایر سازمان‌ها سمت‌های اجرایی مدیریت یا تصمیم‌گیری دارند، از انگیزه بالایی برای کسب شهرت به‌عنوان تخصص امر تصمیم‌گیری و فرصت‌های شغلی بهتر در آینده برخوردارند. همسوزبودن انگیزه مدیران برای استفاده از ثروت مالکان جهت منافع شخصی خویش با انگیزه مدیران غیرموظف برای کسب شهرت باعث بهبود نظارت بر مدیریت سازمان شده و کاهش هزینه‌های نمایندگی را در پی خواهد داشت (پاشایی، ۱۳۹۶).

پیشینه داخلی تحقیق

ندائی (۱۴۰۳) در مقاله خود با عنوان بررسی رابطه بین کارایی سرمایه‌گذاری در نیروی کار و کیفیت گزارشگری مالی در بانک نشان داد بین کارایی سرمایه‌گذاری در نیروی کار و کیفیت گزارشگری مالی در بانک‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. هرچقدر کارایی سرمایه‌گذاری در نیروی کار بیشتر باشد، کیفیت گزارشگری مالی در بانک‌ها نیز بیشتر است. سلیمانی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله خود نشان دادند ارتباط بین تغییر در سیستم گزارشگری و اقلام تعهدی اختیاری به‌عنوان نشانگر کیفیت گزارشگری مالی، منفی و معنادار است و تغییر در روش حسابداری مورد استفاده در محاسبه ذخایر، سبب کاهش اقلام تعهدی اختیاری و بهبود کیفیت گزارشگری مالی می‌شود. از سوی دیگر، نتایج پژوهش نشان داد بانک‌های بزرگ در مقایسه با بانک‌های کوچک علاقه بیشتری به استفاده از اقلام تعهدی اختیاری و اعمال مدیریت سود دارند که این موضوع می‌تواند ناشی از «تئوری هزینه‌های سیاسی» باشد. پیری (۱۴۰۱) در مقاله‌ای نشان داد که اولاً توانایی مدیریت بر هیچ‌یک از جنبه‌های کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معناداری ندارد. ثانیاً مالکیت دولتی ارتباط مثبت و معناداری با پایداری سود دارد و مدیریت سیاسی نیز ارتباط معکوس و معناداری با اقلام تعهدی دارد، اما بین مدیریت سیاسی با پایداری سود، مدیریت سیاسی و مالکیت دولتی با توانایی پیش‌بینی‌کنندگی سود و همچنین مالکیت دولتی با اقلام تعهدی ارتباط معنادار آماری وجود ندارد. ثالثاً بین دوره‌های اقتصادی و پایداری سود ارتباط معنادار و معکوسی وجود دارد. رستمی و همکاران (۱۴۰۱)، به بررسی تأثیر حق‌الزحمه غیرمنتظره حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد حق‌الزحمه غیرمنتظره حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت تأثیر منفی و معناداری دارد. مطابق یافته پژوهش با افزایش مبلغ حق‌الزحمه غیرمنتظره حسابرسی، کیفیت گزارشگری مالی شرکت مذکور

کاهش یافته است. محمدی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود به بررسی اثر تعدیل‌کنندگی کیفیت حسابرسی و تحلیل گران مالی بر خوانایی گزارشگری مالی و هزینه‌های نمایندگی پرداختند گزارش‌های سالانه، اثر مهمی بر عملکرد و منابع اصلی اطلاعات برای استفاده‌کنندگان در امر تصمیمات سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران بوده و سهامداران را قادر به نظارت بر مدیریت می‌کند؛ بنابراین، افشای اطلاعات از قبیل گزارش‌های سالانه که پل ارتباطی مهمی بین مدیریت و سهامداران خارج از شرکت به دلیل جداسازی مالکیت از مدیریت محسوب می‌شود؛ زیرا سهامداران می‌توانند از طریق گزارش‌های سالانه در مورد وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریان‌های نقدی اطلاعاتی را کسب نمایند. در این راستا، پژوهش حاضر به بررسی اثر تعدیل‌کنندگی کیفیت حسابرسی و پوشش تحلیل گران مالی بر خوانایی گزارش‌های مالی و هزینه‌های نمایندگی پرداخته است نتایج حاصل از برآورد با روش پانل پویا، نشان می‌دهد که شرکت‌ها با تجربه خوانایی گزارش مالی بهتر، هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهند و ارتباط منفی بین خوانایی و هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌هایی با کیفیت حسابرسی بالاتر، کیفیت کنترل داخلی یا پوشش تحلیل‌گران، بیشتر بیان می‌شود. گزارش‌های مالی خوانا می‌توانند در نظارت بر رفتار فرصت‌طلبانه کارمندان داخلی شرکت کمک کنند و بنابراین هزینه‌های نمایندگی را کاهش دهند. یاسر نوعی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی بر عملکرد مالی بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه آماری این پژوهش تمامی بانک‌های عضو بورس تهران می‌باشد و نتایج پژوهش حاکی از آن است که بین کیفیت حسابرسی داخلی و عملکرد بانک‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان‌دهنده رابطه معنادار بین دوره تصدی، کارکنان دارای مهارت آی تی، کارکنان با تجربه بالا و بی‌طرفی حساب‌برسان و عملکرد بانک‌ها بوده و اینکه شواهدی مبنی بر وجود رابطه بین کارکنان حسابرسی و ویژگی‌های مدیریت و رهبری با رشد قیمت سهام بانک‌ها استنباط نشد. سجادی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی ارتباط پنج ویژگی غیرمالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران با کیفیت گزارشگری مالی آن‌ها پرداختند. برای اندازه‌گیری کیفیت گزارشگری مالی از شاخصی متشکل از ۱۵۵ قلم بر اساس استانداردهای حسابداری ایران و سایر قوانین مربوط در مورد افشا استفاده و ارتباط احتمالی آن با اندازه شرکت، نوع مؤسسه حسابرسی، نوع صنعت، ساختار مالکیت و عمر شرکت با استفاده از مدل‌های رگرسیون چندگانه بررسی شد. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد اندازه شرکت، عمر شرکت و نوع صنعت رابطه مثبت معنادار و ساختار مالکیت رابطه منفی با کیفیت گزارشگری مالی دارد اما رابطه نوع مؤسسه حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی از لحاظ آماری معنادار نبود. رضایی و مهری (۱۳۹۷) نشان دادند

بین مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها با نسبت بازده دارایی‌ها و نسبت بازده حقوق صاحبان سهام رابطه مثبت و معناداری وجود دارد اما بین مدیریت دارایی‌ها و بدهی‌ها با کیفیت گزارشگری مالی و ارزش بانک رابطه معناداری یافت نشد. نیکومرام و همکاران لاری و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته‌ی حسابرسی (تخصص مالی، استقلال و اندازه) و عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. در این پژوهش عملکرد شرکت با استفاده از معیارهای Q توبین و بازده دارایی‌ها اندازه‌گیری شد. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل ۱۳۲ شرکت و دوره‌ی مطالعه سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳ را در برداشت. نتایج آزمون فرضیه‌ها با استفاده از رگرسیون چندگانه ترکیبی حاکی از آن است که بین تخصص مالی کمیته‌ی حسابرسی و عملکرد مبتنی بر معیارهای Q توبین و بازده دارایی‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین استقلال کمیته‌ی حسابرسی و عملکرد مبتنی بر بازده دارایی‌ها رابطه مثبت و معناداری مشاهده شد. در عین حال، بین استقلال کمیته‌ی حسابرسی با عملکرد مبتنی بر Q توبین و اندازه‌ی کمیته‌ی حسابرسی با معیارهای Q توبین و بازده دارایی‌ها رابطه معناداری مشاهده نگردید.

پیشینه خارجی پژوهش

توان^۱ (۲۰۲۲) در ویتنام به بررسی رابطه بین حسابرسان خارجی و اثربخشی کنترل‌های داخلی بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌های کوچک و متوسط ویتنام پرداخت. نتایج مطالعه نشان داد حسابرسان Big-4 تأثیر قوی‌تری بر کیفیت گزارشگری مالی SME در مقایسه با حسابرسان غیر Big-4 دارند. زندی و همکاران^۲ (۲۰۱۹) به ارزیابی تأثیر حسابرسان خارجی بر کیفیت گزارشگری مالی در پاکستان پرداختند. بر پایه نتایج این مطالعه، شرکت‌های حسابرسی شده توسط شرکت‌های Big-4 در مقایسه با شرکت‌های غیر Big-4 دارای مدیریت سوددهی پایین‌تری بوده و لذا حسابرسان Big-4 کیفیت گزارشگری مالی بالاتری دارند. یاشار^۳ (۲۰۱۸) به بررسی این پدیده پرداخت که آیا اندازه شرکت حسابرسی یعنی Big-4 و غیر Big-4 به عنوان پروکسی کیفیت حسابرسی بر مدیریت سوددهی یا مدیریت اقلام تعهدی اختیاری به عنوان پروکسی گزارشگری مالی معتبر تأثیری دارد یا خیر. مسئله اصلی این بود که در اقتصادهای نوظهور انگیزه‌های حسابرسان خارجی برای ارائه حسابرسی

-
1. TAWAN
  2. Zandi et al
  3. Yashar

با کیفیت محدود بوده و علاوه بر این، هیچ مکانیزم نظارتی برای وادار کردن حسابرسان خارجی به جلوگیری از رفتار فرصت طلبانه مشتریان وجود نداشته و در نتیجه تفاوتی بین کیفیت حسابرسی Big-4 و غیر Big-4 وجود ندارد. مشخص گردید که اندازه شرکت حسابرسی Big-4 در برابر غیر Big-4 به عنوان پروکسی برای قابلیت اطمینان گزارشگری مالی تأثیری بر ارقام تعهدی اختیاری نداشته و لذا نتیجه گرفته شد که هیچ تفاوتی در کیفیت حسابرسی بین شرکت‌های حسابرسی Big-4 و غیر Big-4 برای محدودیت مدیریت سوددهی در ترکیه وجود ندارد. خورانا و رمان (۲۰۱۴) در ایالات متحده بررسی نمودند که آیا کیفیت گزارشگری مالی که با هزینه پیش‌بینی شده سهام سرمایه پروکسی به کیفیت حسابرسی یعنی شرکت‌های Big-4 در مقابل شرکت‌های غیر Big-4 بستگی دارد یا ریسک قضایی نقش دارد. مسئله اصلی، تعیین این موضوع بود که آیا کیفیت گزارشگری مالی یک شرکت به شهرت نام برند حسابرسان خارجی بستگی دارد یا میزان مواجهه با ریسک قضایی حسابرسان خارجی. نتایج نشان داد که آمریکا هزینه پیش‌بینی شده سهام سرمایه پایین‌تری در مقایسه با سایر کشورهای انگلیسی - آمریکایی به دلیل محیط تدافعی‌تر دارد. نویسندگان نتیجه گرفتند که ریسک قضایی بیشتر از شهرت نام برند، کیفیت گزارشگری مالی را تعیین می‌کند. کاکلر و همکاران (۲۰۱۲) در ایران به مطالعه ارتباط بین کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. موضوع اصلی، بحران‌های مالی جهانی، شکست‌ها و رسوایی‌های سازمانی در بسیاری از کشورهایی بود که تردیدهای جدی درباره کیفیت جریان گزارش‌های مالی آن‌ها در محیط ازمایی ما وجود داشت. محققان به عنوان یک روش برای بررسی ارتباط بین کیفیت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی، داده‌های تاریخی را از طریق روش مستند برای نمونه‌ای از ۹۱ شرکت گردآوری نمودند. به منظور یافتن همبستگی بین شاخص‌های پیش‌بینی یعنی اندازه حسابرسی و دوره تصدی حسابرسی و قدر مطلق متغیر پاسخ خطاهای رگرسیون جریان‌های نقدی آتی، تحلیل توصیفی - همبستگی اعمال شد. رگرسیون نیز برای یافتن خطاهای رگرسیون جریان‌های نقدی آتی اجرا شد. نتایج نشان داد که دوره تصدی شرکت حسابرسی شاخص پیش‌بینی معتبرتری نسبت به اندازه شرکت حسابرسی است. افزون بر این، رابطه ضعیف و منفی بین اندازه شرکت حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت؛ در حالی که رابطه قوی و مثبتی بین دوره تصدی حسابرس و کیفیت گزارشگری مالی وجود داشت.

جمع‌بندی تحلیلی پیشینه پژوهش

بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی به کیفیت گزارشگری مالی و عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند، اما عمدتاً یکی از دو مسیر زیر را دنبال کرده‌اند: یا تمرکز بر ویژگی‌های حسابرسی و افشا داشته‌اند (مانند رستمی و همکاران، ۱۴۰۱؛ یاشار، ۲۰۱۸) یا بر عوامل محیطی و ساختاری همچون مالکیت دولتی و فشار سیاسی (مانند پیری، ۱۴۰۱). همچنین در برخی مطالعات، رابطه بین ویژگی‌های حاکمیت شرکتی مانند کیفیت حسابرسی یا استقلال کمیته‌ها بررسی شده اما تمرکز مستقیمی بر اندازه بانک به‌عنوان متغیری تأثیرگذار در حوزه بانکی صورت نگرفته است. از سوی دیگر، اغلب پژوهش‌های پیشین تنها به یک دسته از عوامل محدود نظارتی یا عملکردی بسنده کرده‌اند و در ادبیات داخلی نیز به ترکیب هم‌زمان دو مؤلفه‌ی اندازه بانک و نظارت شرکتی (با تأکید بر استقلال هیئت‌مدیره) کمتر توجه شده است.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از مدل تعدیل‌شده و آزمون اثر تعاملی، تلاش کرده است تا در این خلأ تحقیقاتی گام بردارد و نقش دوگانه «اندازه بانک» و «نظارت هیئت‌مدیره» را به‌طور هم‌زمان در کیفیت گزارشگری مالی تبیین کند. این موضوع می‌تواند بستری برای توسعه پژوهش‌های بعدی در خصوص حکمرانی مطلوب بانکی فراهم آورد.

روش پژوهش

با توجه به اینکه داده‌های این پژوهش مربوط به اطلاعات مالی واقعی بانک‌ها مورد رسیدگی بوده و نتایج حاصل از آن می‌تواند به فعالان بورس جهت تصمیم‌گیری کمک قابل‌توجهی کند، لذا این پژوهش از نوع کاربردی است. به دلیل اینکه داده‌های موردبررسی مربوط به گذشته هستند، این پژوهش از نوع پس‌رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است. پژوهش پیش‌رو به کمک تحلیل رگرسیون خطی انجام شده است؛ همچون سایر پژوهش‌های تجربی حسابداری، اطلاعات موردنیاز پژوهش برحسب نوع آن‌ها از منابع گوناگونی جمع‌آوری شده است. داده‌هایی که در جهت تبیین و سنجش مبانی نظری این پژوهش استفاده شده، از نشریات، کتب و انواع مقالات فارسی و لاتین بوده است که به شیوه‌ی کتابخانه‌ای قابل‌گردآوری است و جهت جمع‌آوری داده و اطلاعات مرتبط با آزمون فرضیه‌های پژوهش از اطلاعات سایت کدال (صورت‌های مالی حسابرسی شده) استفاده شده است. برای ایجاد

پایگاه داده‌ها از نرم‌افزار اکسل و برای آزمون فرضیه‌ها از نرم‌افزار ایویوز ۱۰ بهره برده شد. جامعه آماری پژوهش کلیه بانک‌های عضو بازار سرمایه ایران بین سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ بوده است که در نهایت ۱۰ بانک بررسی شده است.

در این پژوهش از مدل رگرسیون چندمتغیره برای بررسی رابطه بین اندازه بانک، ویژگی‌های نظارتی و کیفیت گزارشگری مالی استفاده شده است. فرض کلاسیک رگرسیون نظیر نرمال بودن باقیمانده‌ها، نبود خودهمبستگی و نبود چندهمخطی‌گری نیز بررسی شد.

متغیرها و مدل‌های آزمون فرضیه‌های پژوهش

مدل رگرسیونی آزمون فرضیه اول پژوهش به شرح زیر است.

(۱)

$$Qfin_{it} = \beta^0 + \beta^1 Fs_{it} + \beta^2 Age_{it} + \beta^3 Lev_{it} + \beta^4 Roa_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

Qfin_it	کیفیت گزارشگری مالی بانک i در سال t (متغیر وابسته)
Fs_it	اندازه بانک i در سال t (لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های بانک)
Age_it	سن بانک i در سال t (تعداد سال‌های فعالیت بانک در بازار سرمایه)
Lev_it	اهرم مالی بانک i در سال t (نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها)
Roa_it	بازده دارایی بانک i در سال t (نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها)
ε_{it}	جمله خطای مدل (نمایانگر سایر عوامل تأثیرگذار غیرقابل مشاهده)

در این مدل، هدف بررسی اثر اندازه بانک (Fs) بر کیفیت گزارشگری مالی (Qfin) است.

اگر:

- β_1 معنادار و مثبت باشد → افزایش اندازه بانک منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

- β_1 معنادار و منفی باشد → اندازه بزرگتر بانکها با کیفیت پایینتر گزارشگری مالی همراه است.

همچنین در رابطه بالا معنادار بودن ضریب بتا (۱) فرضیه اول پژوهش را تأیید می‌کند.

مدل رگرسیونی آزمون فرضیه دوم پژوهش

(۲)

$$Qfin_{it} = \beta^0 + \beta^1 Fs_{it} + \beta^2 MAN_{it} + \beta^3 (Fs_{it} \times MAN_{it}) + \beta^4 Age_{it} + \beta^5 Lev_{it} + \beta^6 Roa_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن :

کیفیت گزارشگری مالی بانک i در سال t	Qfin_it
اندازه بانک (لگاریتم مجموع دارایی‌ها)	Fs_it
سن بانک (لگاریتم سال‌های فعالیت در بورس)	Age_it
اهرم مالی (نسبت کل بدهی به دارایی)	Lev_it
بازده دارایی‌ها (نسبت سود خالص به مجموع دارایی‌ها)	Roa_it
جمله خطا (پسماند)	ε_{it}

در این مدل، β_3 ضریب متغیر تعاملی ($Fs \times MAN$) بوده و نقش آن بررسی تأثیر تعدیل‌کنندگی استقلال هیئت‌مدیره (ویژگی نظارتی) در رابطه بین اندازه بانک و کیفیت گزارشگری مالی است.

در این مدل، β_3 ضریب متغیر تعاملی اهمیت زیادی دارد:

- اگر β_3 معنادار و مثبت باشد → استقلال هیئت‌مدیره اثر مثبت اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی را تقویت می‌کند.
- اگر β_3 معنادار و منفی باشد → ویژگی نظارتی مانع اثر مثبت اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

همچنین در رابطه بالا معنادار بودن ضریب بتا (۲) به معنای تأیید فرضیه دوم پژوهش است.

جدول ۱. معرفی اجزای مدل‌های رگرسیونی پژوهشی

نام متغیر	نماد متغیر	نوع متغیر	نام متغیر	نماد متغیر	نوع متغیر
اندازه بانک	Fs	متغیر مستقل	سن بانک	Age	متغیر کنترلی
استقلال هیئت‌مدیره	lob	متغیر تعدیل‌گر	اهرم مالی	Lev	متغیر کنترلی
کیفیت گزارشگری مالی	Qfin	متغیر وابسته	بازده دارایی	Roa	متغیر کنترلی

همچنین تعریف عملیاتی اجزای مدل‌های رگرسیونی به شرح زیر است:

نام متغیر	تعریف عملیاتی
کیفیت گزارشگری مالی	اقلام تعهدی اختیاری به‌دست‌آمده از مدل تعدیل‌شده جونز (1991)
اندازه بانک	لگاریتم مجموع دارایی‌های بانک
استقلال هیئت‌مدیره	نسبت اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره به کل اعضای هیئت‌مدیره
سن بانک	لگاریتم سال‌های فعالیت بانک در بازار سرمایه
اهرم مالی	نسبت بدهی کل به دارایی کل
بازده دارایی	نسبت سود خالص به کل دارایی‌ها

کیفیت اطلاعات گزارشگری مالی روش مدل جونز تعدیل‌شده (۱۹۹۱)

در مدل تعدیل‌شده جونز، ابتدا اقلام تعهدی با استفاده از رابطه (۳) محاسبه می‌گردد:

(۳)

$$TA_{t,i} = \Delta CA_{t,i} - \Delta CL_{t,i} - \Delta CASH_{t,i} + \Delta STD_{t,i} - DEP_{t,i}$$

که در این رابطه:

A = اقلام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta CA_{t,i}$ = تغییر در دارایی‌های جاری شرکت i بین سال‌های t و t-1

$\Delta CL_{t,i}$ = تغییر در بدهی‌های جاری شرکت i بین سال‌های t و t-1

$\Delta CASH_{t,i}$ = تغییر در وجه نقد شرکت i بین سال‌های $t-1$ و t

$\Delta STD_{t,i}$ = تغییر در حصة جاری بدهی‌های بلندمدت شرکت i بین سال‌های $t-1$ و t

$DEP_{t,i}$ = هزینه استهلاک شرکت i در سال t

پس از محاسبه کل اقلام تعهدی، پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ به منظور تعیین اقلام تعهدی غیر

اختیاری، از طریق رابطه زیر برآورد می‌شوند:

(۴)

$$TA_{i,t}/A_{i,t-1} = \alpha_1(1/A_{i,t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC)/A_{i,t-1}] + \alpha_3(PPE_{i,t}/A_{i,t}) + \varepsilon_{it}$$

که در این رابطه:

$TA_{i,t}$ = کل اقلام تعهدی شرکت i در سال t

$\Delta REV_{i,t}$ = تغییر در درآمد فروش شرکت i بین سال‌های $t-1$ و t

$\Delta REC_{i,t}$ = تغییر در حساب‌های دریافتی شرکت i بین سال‌های $t-1$ و t

$PPE_{i,t}$ = ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات شرکت i در سال t

$A_{i,t-1}$ = کل ارزش دفتری دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$

ε_{it} = اثرات نامشخص عوامل تصادفی

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ = پارامترهای برآورد شده شرکت i

پس از محاسبه پارامترهای $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3$ از طریق روش حداقل مربعات طبق فرمول زیر اقلام

تعهدی غیر اختیاری از طریق رابطه (۵) تعیین می‌شود:

(۵)

$$NDA_{t,i} = \alpha_1(1/A_{i,t-1}) + \alpha_2[(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC)/A_{i,t-1}] + \alpha_3(PPE_{i,t}/A_{i,t-1})$$

و در نهایت اقلام تعهدی اختیاری (DA) پس از تعیین NDA از طریق رابطه (۶) محاسبه می‌شود:

(۶)

$$DA_{i,t} - (TA_{i,t}/A_{i,t-1}) - NDA_{i,t}$$

متغیر مستقل

اندازه شرکت (FS): اندازه شرکت از لگاریتم مجموع دارایی‌ها شرکت در این پژوهش به دست آمده است (فلاح‌زاده‌برقویی و همکاران، ۱۳۹۶).

متغیر تعدیل‌گر

استقلال هیئت‌مدیره (Iob): در این پژوهش برای محاسبه استقلال هیئت‌مدیره از نسبت اعضای غیرموظف به کل اعضا هیئت‌مدیره شرکت استفاده شده است (دیمیتریوپولوس و آستریو، ۲۰۱۰).

متغیرهای کنترلی

متغیرهای کنترلی این پژوهش بر اساس بررسی متغیرهای کنترلی پژوهش‌های مرتبط با این تحقیق به شرح زیر انتخاب شده است:

- بازده دارایی‌ها (Roa): در این پژوهش بازده دارایی‌ها از نسبت سود خالص به مجموع دارایی‌ها به دست آمده است (جهانخانی و پارسایان، ۱۳۸۰).
- سن شرکت (Age): لگاریتم تعداد سال‌های حضور شرکت در بورس استفاده شده است (فلاح‌زاده‌برقویی و همکاران، ۱۳۹۶).
- اهرم مالی (Lev): نسبت بدهی‌ها به دارایی‌ها نشان‌دهنده اهرم مالی شرکت است (فلاح‌زاده‌برقویی و همکاران، ۱۳۹۶).

آزمون فروض کلاسیک رگرسیون

تمامی آزمون‌های فروض کلاسیک رگرسیون (نرمال بودن توزیع خطاها، هم‌خطی چندگانه، خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس) انجام شد و مدل نهایی با استفاده از تخمین‌زن GLS و اصلاح خودهمبستگی اولیه، شرایط مناسب برازش را دارد. همچنین مقدار آماره دوربین-واتسون بین ۱٫۵ تا ۲٫۵ بوده که نشان‌دهنده نبود خودهمبستگی جدی در باقیمانده‌هاست.

آزمون‌های مربوط به نرمال بودن توزیع خطاها، همسانی واریانس، خودهمبستگی و هم‌خطی بین متغیرها به شرح زیر انجام شد:

- نرمال بودن: طبق جدول ۴، توزیع نرمال در متغیرها تأیید نشد؛ اما توزیع خطاهای مدل نرمال است، بنابراین مدل معتبر باقی مانده است.
- هم‌خطی: طبق جداول ۹ و ۱۱، مقدار VIF برای هیچ متغیری بیشتر از ۱۰ نبوده و هم‌خطی چندگانه در مدل وجود ندارد.
- خودهمبستگی: طبق جدول ۸، وجود خودهمبستگی سریالی اولیه در مدل شناسایی و با اعمال دستور Auto Correlation در نرم‌افزار EViews رفع شد.
- ناهمسانی واریانس: طبق جدول ۷، ناهمسانی واریانس در خطاها وجود داشته که با استفاده از تخمین‌زن GLS (روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته) برطرف شده است.
- آماره دوربین-واتسون: در جداول ۱۰ و ۱۲، آماره D-W بین ۱,۵ تا ۲,۵ بوده و نشان‌دهنده نبود خودهمبستگی جدی در مدل نهایی است.

نتایج پژوهش

به‌منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. جدول (۲)، آمار توصیفی داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	میانگین	میان	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی
بازده دارایی‌ها	۰/۱۳۴	۰/۱۰۹	۰/۶۷۳	-۰/۵۸۱	۰/۱۴۹	۰/۵۲۱
استقلال هیئت‌مدیره	۰/۶۶۳	۰/۶۰۰	۱	۰	۰/۱۸۳	-۰/۲۲۰
کیفیت گزارشگری مالی	-۰/۱۲۷	-۰/۰۸۹	-۰/۰۰۰۰۵	-۲/۳۳	۰/۱۴۴	-۵/۰۲
سن بانک	۲/۸۲۴	۲/۸۳۳	۳/۹۷۰	۰/۰۰۰	۰/۴۸۱	-۰/۴۴۱
اهرم مالی	۰/۵۶۵	۰/۵۶۷	۱/۸۲۴	-۰/۰۳۱	۰/۲۰۴	۰/۲۲۵
اندازه بانک	۱۴/۵۰۱	۱۴/۲۳۷	۲۰/۷۶۸	۱۰/۳۵۲	۱/۶۰۷	۰/۹۴۶

آزمون مانایی متغیرها

بررسی مانایی متغیرهای پژوهش از نکاتی است که باید مورد بررسی قرار گیرد. نامانایی متغیرها یا به عبارتی تصادفی بودن سری زمانی متغیرها منجر به کاذب شدن مدل رگرسیونی برآورد شده می‌شود. اگر متغیرهای سری زمانی مورد استفاده در برآورد ضرایب مدل ناپایا باشند، درحالی که هیچ رابطه مفهومی بین متغیرهای مدل وجود نداشته باشد، موجب می‌شود استنباط‌های نادرستی در مورد میزان ارتباط بین متغیرها انجام گیرد.

جدول ۳. آزمون مانایی برای متغیرهای پژوهش

نام متغیر	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
کیفیت گزارش مالی	۹/۰۷۹	۰/۰۰۰	مانا است
اندازه شرکت	۲۳/۳۷۸	۰/۰۰۰	مانا است
استقلال هیئت‌مدیره	۹/۸۴۱	۰/۰۰۰	مانا است
سن شرکت	۲۳/۶۷۰	۰/۰۰۰	مانا است
اهرم مالی	۱۳/۹۱۰	۰/۰۰۰	مانا است
بازده دارایی	۱۱/۱۵۷	۰/۰۰۰	مانا است

با توجه به جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود سطح معناداری همه متغیرها کمتر از ۵ درصد بوده و بیانگر مانا بودن متغیرهاست. همچنین در بررسی خطاهای باقی‌مانده سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است؛ لذا مدل به صورت هم جمعی مانا است.

آزمون تشخیص توزیع نرمال

پس از انجام هر نوع اندازه‌گیری همواره تعدادی داده (عدد) در اختیار پژوهشگر است که قصد دارد ارتباط بین آن‌ها را کشف کند. به منظور بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش از آزمون جارک و برا استفاده شده است. در این آزمون هرگاه سطح معنی‌داری کمتر از ۵٪ باشد، توزیع نرمال نیست:

جدول ۴. نتایج آزمون توزیع نرمال

نام متغیر	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
کیفیت گزارش مالی	۶۰۰/۶۱۸	۰/۰۰۰	توزیع نرمال ندارد
اندازه شرکت	۳۰۵/۷۴۶	۰/۰۰۰	توزیع نرمال ندارد
استقلال هیئت‌مدیره	۱۲/۸۱۴	۰/۰۰۱	توزیع نرمال ندارد

توزیع نرمال ندارد	۰/۰۰۰	۲۱۱/۱۱۱	سن شرکت
توزیع نرمال ندارد	۰/۰۰۰	۹۲/۰۶۴	اهرم مالی
توزیع نرمال ندارد	۰/۰۰۰	۳۵۱/۸۶۳	بازده دارایی

طبق نتایج آزمون، سطح معناداری همه متغیرها کمتر از ۵ درصد است؛ لذا داده‌های پژوهش توزیع نرمال ندارند. با توجه به اینکه خطاهای مدل‌های پژوهش دارای توزیع نرمال هستند، از این رو نیازی به نرمال‌سازی متغیرها نیست.

آزمون اف لیمر (چاو) و آزمون هاسمن

در صورتی که میزان معناداری آماره‌ی چاو کمتر از سطح ۰۰۰۵ باشد، داده‌های تابلویی (پانل دیتا) انتخاب می‌شود. در این حالت برای تشخیص اثرات ثابت یا تصادفی باید آزمون هاسمن نیز انجام شود.

جدول ۵. نتایج آزمون اف لیمر (چاو)

مدل‌ها	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۲/۰۱۶	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی
مدل دوم	۱/۹۷۳	۰/۰۰۰	داده‌های تابلویی

با توجه به جدول ۵، چون سطح معناداری آزمون اف لیمر در مدل‌های پژوهش کمتر از ۵ درصد است، از این رو رویکرد داده‌های تابلویی در مقابل رویکرد داده‌های تلفیقی مورد پذیرش قرار می‌گیرند.

جدول ۶. نتایج آزمون هاسمن

مدل‌ها	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۱۰۹/۳۰۳	۰/۰۰۰	اثرات ثابت عرض از مبدأ
مدل دوم	۱۰۴/۳۰۸	۰/۰۰۰	اثرات ثابت عرض از مبدأ

با توجه به جدول ۶، چون سطح معناداری آزمون در مدل‌های پژوهش کمتر از ۵ درصد است، اثرات ثابت عرض از مبدأ در مقابل اثرات تصادفی مورد پذیرش قرار می‌گیرد.

همسانی واریانس در مقادیر خطا

یکی از مفروضات مدل رگرسیونی خطی کلاسیک وجود همسانی واریانس جملات اخلاص است؛ اما به طور متعارف در داده‌های سری زمانی و داده‌ها مقطعی ممکن است واریانس جملات اخلاص ثابت نموده و از مقادیر وقفه دار جملات اخلاص تبعیت نماید. در این صورت مشکل ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص بروز می‌کند و تخمین زنده‌های رگرسیون علی‌رغم بدون تورش بودن کارایی نخواهد نداشت.

جدول ۷. نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

مدل‌ها	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۶/۰۱۴	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس
مدل دوم	۵/۴۳۸	۰/۰۰۰	وجود ناهمسانی واریانس

بر طبق نتایج حاصل در جدول ۷، سطح معناداری آزمون ناهمسانی واریانس در مدل‌های پژوهش کمتر از ۵ درصد و بیانگر وجود ناهمسانی واریانس در جملات اخلاص است. این مشکل در تخمین نهایی مدل رفع گردیده (با روش وزن‌دهی به داده‌ها از طریق دستور جی ال اس^۱) است.

خودهمبستگی مقادیر خطا

در مطالعات اقتصادسنجی که بر مبنای سری‌های زمانی قرار دارند، فرض عدم خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند که از فروض مهم مدل کلاسیک است، اغلب نقض می‌شوند، بنابراین لازم است که قبل از تفسیر نتایج حاصل، به بررسی پدیده خودهمبستگی سریالی بین جملات پسماند پرداخته شود؛ زیرا در صورت وجود خودهمبستگی سریالی بین اجزاء اخلاص، تخمین‌زن‌های او ال اس^۲ دیگر در بین تمام تخمین‌زن‌ها بدون تورش، کارا نیستند؛ یعنی دارای حداقل واریانس نیستند و در نتیجه استنباط آماری، قابل‌اعتماد نخواهد بود، این مشکل بیشتر در داده‌های سری زمانی دیده می‌شود.

1. GLS
2. OLS

جدول ۸. نتایج آزمون خودهمبستگی سریالی

مدل‌ها	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول	۱۷/۳۵۶	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی
مدل دوم	۱۶/۶۶۴	۰/۰۰۰	وجود خودهمبستگی سریالی

با توجه به نتایج جدول شماره ۸، سطح معناداری آزمون خودهمبستگی سریالی در همه مدل‌ها کمتر از ۵ درصد و نشانه‌ی وجود خودهمبستگی سریالی است که با استفاده از دستور آتو کرولیشن^۱ در نرم‌افزار ایویوز ۱۰، این مشکل رفع شده است.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

آزمون فرضیه اول

با توجه به اینکه متغیر هم‌زمانی قیمت سهام دارای ضریب مثبت و سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است، می‌توان گفت هم‌زمانی قیمت سهام بر قیمت‌گذاری نادرست سهام تأثیر مثبت و معناداری دارد. ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با ۳۸ درصد است که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. آماره فیشر دارای سطح معناداری کمتر از ۵ درصد است، از این رو می‌توان گفت مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. همچنین آماره دوربین - واتسون مابین ۱/۵ الی ۲/۵ است که بیانگر عدم وجود خودهمبستگی بین متغیرها است. مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از عدد ۱۰ است که بیانگر عدم وجود هم خطی هست.

جدول ۹. تخمین نهایی مدل رگرسیونی اول

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معناداری	آزمون هم خطی (VIF)
اندازه شرکت	۰/۰۵۷	۰/۰۳۳	۱/۶۸۰	۰/۰۹۳	۱/۲۱۲
سن شرکت	۰/۰۹۸	۰/۱۸۲	۰/۵۴۰	۰/۵۸۹	۱/۱۰۶

1. Auto Correlation

۲/۲۸۱	۰/۰۰۰	۵/۱۲۶	۰/۱۴۰	۰/۷۲۲	اهرم مالی
۲/۳۲۰	۰/۰۰۰	۶/۳۷۸	۰/۰۲۱	۰/۱۳۵	بازده دارایی
	۰/۰۵۳	-۱/۹۳۷	۰/۳۵۰	-۰/۶۷۸	عرض از مبدأ
	۰/۹۲۳	۰/۰۹۵	۰/۰۸۷	۰/۰۰۸	اتو رگرسیون مرتبه اول

جدول ۱۰. نتایج معناداری کلی مدل رگرسیونی خطی ساده

مقدار آماره F	سطح معناداری	ضریب تعیین تعدیل‌شده	آماره دوربین - واتسون
۳/۹۹۵	۰/۰۰۰	۰/۳۸۵	۲/۰۰۵

آزمون فرضیه دوم

با توجه به اینکه متغیر نشانگر اثر تعاملی (اندازه بانک* کیفیت گزارش مالی) سطح معناداریش کمتر از ۵ درصد است، می‌توان گفت کیفیت گزارشگری مالی تحت تأثیر تعامل اندازه بانک و استقلال هیئت‌مدیره است. ضریب متغیر تعاملی نیز مثبت است که نشان می‌دهد استقلال هیئت‌مدیره این رابطه را تقویت می‌کند. ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با ۴۱ درصد است که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل توانسته‌اند ۴۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند. آماره فیشر سطح معناداری کمتر از ۵ درصد دارد؛ از این رو می‌توان گفت مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است. همچنین آماره دوربین - واتسون مابین ۱/۵ الی ۲/۵ است که بیانگر عدم وجود خودهمبستگی بین متغیرها است. مقادیر عامل تورم واریانس کمتر از عدد ۱۰ است که بیانگر عدم وجود هم خطی هست.

جدول ۱۱. تخمین نهایی مدل رگرسیونی دوم

متغیرها	ضرایب	انحراف استاندارد	آماره t	سطح معناداری	آزمون هم خطی (VIF)
اندازه بانک	۰/۲۳۶	۰/۰۲۲	۷/۳۸۰	۰/۰۰۰	۱/۰۸۶
اندازه بانک*استقلال هیئت‌مدیره	۰/۱۰۲	۰/۰۲۰	۴/۸۶۳	۰/۰۰۰	۱/۰۰۷
استقلال هیئت‌مدیره	-۰/۲۲۲	۰/۰۸۸	-۲/۵۲۵	۰/۰۱۱	۱/۱۱۵
سن شرکت	۰/۰۹۴	۰/۱۷۹	-۰/۵۲۴	۰/۵۹۹	۱/۱۰۶
اهرم مالی	۰/۷۴۴	۰/۱۴۱	۵/۲۶۰	۰/۰۰۰	۲/۲۹۶
بازده دارایی	۰/۱۲۵	۰/۰۲۲	۵/۶۴۷	۰/۰۰۰	۲/۶۷۲

عرض از مبدأ	-۰/۳۳۸	۰/۳۹۱	-۱/۸۸۶	۰/۰۵۹
اتو رگرسیون مرتبه اول	۰/۰۱۱	۰/۰۸۸	۰/۱۲۵	۰/۹۰۰

جدول ۱۲. نتایج معناداری کلی مدل رگرسیونی خطی ساده

مقدار آماره F	سطح معناداری	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین - واتسون
۳/۸۶۱	۰/۰۰۰	۰/۴۱۰	۲/۰۰۹

نتیجه گیری و پیشنهادها

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش بیانگر آن است که اندازه بانک بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر معناداری دارد و استقلال هیئت‌مدیره به‌عنوان معیار نظارتی این رابطه را تقویت می‌کند. بر اساس نتایج تحقیق، بانک‌های بزرگ‌تر به کیفیت گزارشگری مالی توجه بالاتری دارند و معیارهای نظارتی همچون استقلال هیئت‌مدیره می‌تواند بازوی ارزشمندی جهت کنترل کیفیت اطلاعات در بانک‌ها باشد و رابطه مستقیم اندازه بانک و کیفیت گزارشگری مالی را تقویت کند. نتایج این پژوهش با کاکلر و همکاران (۲۰۱۲) و رستمی و همکاران (۱۴۰۱) مرتبط است. به‌طور مشابه، گزارش Bourse & Bazaar Foundation (2022) نشان می‌دهد نوسانات اقتصاد کلان ایران، به‌ویژه نرخ ارز و تورم، بر هم‌زمانی قیمت سهام و کیفیت قیمت‌گذاری تأثیرگذار بوده‌اند؛ این مسئله اهمیت افشای مالی شفاف را دوچندان می‌کند.

با توجه به نتایج، فرضیه‌های پژوهش پیشنهادها را زیر اراشه می‌گردد:

با توجه به محتوای اطلاعاتی مفیدی که اندازه بانک در افزایش کیفیت گزارشگری مالی دارد، این مهم می‌تواند مدنظر حسابرسان جهت تصمیم‌گیری و بررسی دقیق‌تر قرار گیرد. همچنین با توجه به نقش معیار نظارتی استقلال هیئت‌مدیره در تقویت کیفیت گزارشگری مالی پیشنهاد می‌شود بانک‌ها از نظر معیارهای نظارتی موردبررسی و گزارشی در این زمینه اراشه گردد.

محدودیت‌های پژوهش و پیشنهادات

یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر، تمرکز آن بر بانک‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است؛ به طوری که تنها ۱۰ بانک بورسی طی دوره ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۱ در نمونه قرار گرفته‌اند. بنابراین نتایج ممکن است قابلیت تعمیم به سایر بانک‌ها از جمله بانک‌های غیربورسی، بانک‌های تخصصی (نظیر بانک مسکن، بانک کشاورزی) یا بانک‌های کوچک‌تر را نداشته باشد. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در آینده با گسترش دامنه مطالعه به سایر بانک‌های فعال در نظام بانکی کشور، به ویژه بانک‌های خصوصی غیربورسی و بانک‌های توسعه‌ای، بررسی جامع‌تری از رابطه اندازه بانک و کیفیت گزارشگری مالی به دست آورند. همچنین، در این پژوهش تنها استقلال هیئت‌مدیره به عنوان نماینده ویژگی‌های نظارتی در نظر گرفته شده است؛ در حالی که متغیرهای نظارتی مهم دیگری همچون وجود کمیته حسابرسی مستقل، نوع مالکیت (دولتی/خصوصی)، تخصص مالی اعضای هیئت‌مدیره یا میزان نظارت نهادی بالادستی مانند بانک مرکزی نیز می‌توانند نقش مؤثری در کیفیت گزارشگری مالی ایفا کنند. از این رو، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی با گسترش ابعاد نظارت شرکتی و حاکمیتی، درک جامع‌تری از سازوکارهای مؤثر بر کیفیت گزارشگری مالی در نظام بانکی کشور حاصل شود. از دیگر محدودیت‌های پژوهش، استفاده از دامنه محدودی از متغیرهای کنترلی (مانند سن بانک، اهرم مالی و بازده دارایی) است. با توجه به ویژگی‌های خاص صنعت بانکداری، متغیرهای دیگری نظیر نوع مالکیت بانک (دولتی یا خصوصی)، سهم بازار، سطح مطالبات معوق، سرمایه کفایت شده یا میزان توسعه فناوری اطلاعات می‌توانند نقش مهمی در تبیین کیفیت گزارشگری مالی ایفا کنند. محدودیت در دسترسی به داده‌های کامل این متغیرها، مانع ورود آن‌ها به مدل گردید؛ با این حال، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده این متغیرها نیز به عنوان عوامل کنترلی وارد مدل شده تا نتایج دقیق‌تر و قابل تعمیم‌تر شود.

پیشنهاد‌های سیاستی و اجرایی یافته‌ها

نتایج این پژوهش برای سیاست‌گذاران حوزه بانکداری و نهادهای نظارتی حاوی نکات مهمی است. نخست آن که یافته‌ها نشان می‌دهد بانک‌های بزرگ‌تر نسبت به کیفیت گزارشگری مالی حساس‌تر هستند؛ بنابراین بانک مرکزی و سایر نهادهای ناظر باید با توسعه ابزارهای تشویقی و نظارتی هدفمند برای بانک‌های کوچک‌تر، آن‌ها را نیز به سمت بهبود شفافیت و کیفیت گزارش‌دهی هدایت کنند. دوم آن که نقش استقلال هیئت‌مدیره به عنوان یک متغیر کلیدی نظارتی برجسته شده و این نشان می‌دهد سیاست‌گذاران می‌توانند از طریق تقویت ساختار حاکمیت شرکتی، از جمله الزام به حضور اکثریت

اعضای غیرموظف مستقل در هیئت‌مدیره، زمینه ارتقاء گزارشگری مالی در نظام بانکی را فراهم کنند. درنهایت، استفاده از نتایج این پژوهش می‌تواند به بانک‌ها در طراحی سیستم‌های داخلی کنترلی و به بانک مرکزی در بازنگری دستورالعمل‌های نظارتی و کفایت سرمایه یاری رساند. یافته‌های این تحقیق می‌تواند برای سیاست‌گذاران بانکی، به‌ویژه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، در طراحی مکانیسم‌های بهبود افشای مالی بانک‌ها مفید باشد. مطابق با گزارش سالانه بانک مرکزی (۱۴۰۱)، بخشی از چالش‌های کنونی نظام بانکی ایران ناشی از ضعف در شفافیت اطلاعات مالی است.

منابع و مأخذ

الف) فارسی

- امینی، سیروان، عباسیان، عزت‌الله، و تهرانی، رضا. (۱۴۰۱). *هم‌زمانی قیمت سهام با پوشش تحلیلی‌گر و افشای اطلاعات در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار سرمایه ایران*. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۲(۳)، ۲۲۱-۲۴۰.
- باغومیان، رافیک، رجب‌دري، حسین، و خانی‌دلان، امیررضا. (۱۴۰۰). *رابطه خوانایی گزارش‌های مالی و هم‌زمانی قیمت سهام با نقش تعدیل‌گر مالکیت نهادی و عدم تقارن اطلاعاتی*. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۸(۷۱)، ۵۷-۸۶.
- بهرامی، احمد، و دستگیر، محسن. (۱۳۹۳). *شناسایی مدیریت سود از طریق تغییر در گردش دارایی‌ها و حاشیه سود*. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۳(۱۱)، ۵۹-۷۶.
- پیری، پرویز، دیدار، حمزه، و خدایاری‌گانه، سیما. (۱۳۹۳). *بررسی تأثیر توانایی مدیریت بر کیفیت گزارشگری مالی در طول چرخه عمر شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران*. پژوهش‌های حسابداری مالی، ۶(۳)، ۹۹-۱۱۸.
- تقی‌زاده‌خانقاه، وحید، و زینالی، مهدی. (۱۳۹۴). *نقش کیفیت گزارشگری مالی در کاهش اثرهای محدودکننده تقسیم سود بر سرمایه‌گذاری شرکت‌ها در مراحل چرخه عمر*. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۲(۲)، ۱۶۱-۱۸۲.
- جهانخانی، علی، و پارساییان، علی. (۱۳۸۰). *مدیریت مالی (جلد اول)*. سمت.

- حاجی‌ها، زهره، و فیض‌آبادی، فرشته. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه چرخه تبدیل وجه نقد و نسبت‌های نقدینگی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران*. مدیریت صنعتی، ۱۸(۶)، ۱۱۷-۱۲۶.
- رضوی خسروشاهی، سیدمهدی، برادران حسن‌زاده، رسول، و زینالی، مهدی. (۱۴۰۱). *تأثیر مؤلفه‌های پیچیدگی اطلاعاتی، عملیاتی و راهبردی شرکت بر قیمت‌گذاری نادرست سهام*. تحقیقات مالی، ۳(۳).
- زارع، محمدحسن، انصاری‌سامانی، حبیب، و امینیان، مریم. (۱۴۰۱). *تأثیر کیفیت اطلاعات مالی بر قیمت‌گذاری نادرست سهام در بورس اوراق بهادار تهران*. بررسی مسائل اقتصاد ایران، ۲(۲)، ۱۰۵.
- عارف‌منش، زهره، رحمانی، علی، حجازی، رضوان، و امیرشاهی، میراحمد. (۱۳۹۵). *بررسی ارتباط ارزشی و سودمندی دارایی‌های نامشهود در پیش‌بینی سود و جریان وجه نقد آتی*. انش حسابداری مالی، ۳(۱)، ۱-۲۰.
- فلاح‌زاده‌برقویی، احمد، تفتیان، اکرم، و حیرانی، فروغ. (۱۳۹۶). *بررسی رابطه متقابل بین افشای اختیاری اطلاعات با هم‌زمانی و ریسک سقوط قیمت سهام با استفاده از سیستم معادلات هم‌زمان*. حسابداری مالی، ۹(۳۶)، ۵۳-۷۵.
- کامیابی، یحیی، نیکروان‌فرد، بیتا، و سلمانی، رسول. (۱۳۹۳). *مطالعه رابطه بین نوسانات جریان نقدی و حساسیت جریان‌های نقدی با سیاست تقسیم سود در بورس اوراق بهادار تهران*. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۱(۲)، ۲۱۱-۲۲۸.
- مشایخی، بیتا، و محمدپور، فرشاد. (۱۳۹۳). *کیفیت گزارشگری مالی، سررسید بدهی و کارایی سرمایه‌گذاری*. راهبرد مدیریت مالی، ۲(۴)، ۱-۱۴.
- مهرجو، حامد. (۱۳۸۴). *بررسی عملکرد قیمت‌گذاری سهام در اولین عرضه سهام شرکت‌ها در بورس اوراق بهادار تهران* (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه شیراز.
- نیک‌کار، جواد، و فتحعلیان، آرزو. (۱۴۰۱). *بررسی اثر مفاهیم حسابداری بر هم‌زمانی قیمت سهام*. مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۱۱(۴۴)، ۱۱۳-۱۳۰.

یعقوبی، محمد، سیفی، وحید، و صادقی‌شاهدانی، مهدی. (۱۴۰۱). **تفاوت هم‌زمانی قیمت سهام و ریسک غیرسیستماتیک سهام در ارتباط با محیط اطلاعاتی شرکت‌های بازار سرمایه ایران**. حسابداری مالی، ۱۴(۵۴)، ۶۹-۸۴.

ب) انگلیسی

- Ahmad-Zaluki, N. A., & Wan-Hussin, W. N. (2009). *Corporate boards, audit committees and the quality of financial disclosure in IPOs*. Journal of Accounting and Finance, 23(2), 135–164.
- Changgui, L., Liu, X., Hou, Z., & Li, Y. (2022). *Retail investor attention and equity mispricing: The mediating role of earnings management*. Finance Research Letters, 103621. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103621>
- Chen, L., Novy-Marx, R., & Zhang, L. (2010). *An alternative three-factor model*. SSRN Working Paper. <https://ssrn.com/abstract=1418117>
- Daniel, K., & Hirshleifer, D. (2015). *Overconfident investors, predictable returns, and excessive trading*. Journal of Economic Perspectives, 29(4), 61–88. <https://doi.org/10.1257/jep.29.4.61>
- Da Paixão Duarte, A. M., Saur-Amaral, I., & do Carmo Azevedo, G. M. (2015). *IFRS adoption and accounting quality: A review*. Journal of Business & Economic Policy, 2(2), 104–123.
- Gefen, O., Hsu, P. H., Lee, H. H., & Reeb, D. M. (2021). *Hidden advertising: The streetlight effect and stock mispricing*. SSRN Working Paper. <https://ssrn.com/abstract=3863044>
- Guo, F., Lyu, B., Lyu, X., & Jiandong, Z. (2022). *Social media network and stock price synchronicity: Evidence from a Chinese stock forum*. SSRN Working Paper. <https://ssrn.com/abstract=4058894>
- Haga, J., Högholm, K., & Sundvik, D. (2022). *Peer firms' reporting frequency and stock price synchronicity: European evidence*.

- Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 49, 100505.
- Han, Y., Huang, D., & Zhou, G. (2022). *Expected return, volume, and mispricing*. Journal of Financial Economics, 143(3), 1295–1315.
- Hirshleifer, D., Lim, S., & Teoh, S. H. (2009). *Driven to distraction: Extraneous events and underreaction to earnings news*. Journal of Finance, 64(5), 2289–2325.
- Hutton, A. P., Marcus, A. J., & Tehranian, H. (2009). *Opaque financial reports, R², and crash risk*. Journal of Financial Economics, 94(1), 67–86.
- Huynh, T. L. D., Wu, J., & Duong, A. T. (2020). *Information asymmetry and firm value: Is Vietnam different?* Journal of Economic Asymmetries, 21, e00147.
- Jin, L., & Myers, S. (2006). *R² around the world: New theory and new tests*. Journal of Financial Economics, 79, 257–292.
- Merton, R. C. (1987). *A simple model of capital market equilibrium with incomplete information*. Journal of Finance, 42(3), 483–510.
- Miraskari, S. R., Mahfovi, G., & Shabaninejad Masuleh, M. (2018). *Investigating the relationship between stock price and return distribution*. Journal of Asset Management and Financing, 6(3), 51–66. <https://doi.org/10.22108/amf.2017.21258>
- Morck, R., Yeung, B., & Yu, W. (2000). *The information content of stock markets: Why do emerging markets have synchronous stock price movements?* Journal of Financial Economics, 58(1-2), 215–260.
- Nikkar, J., & Fathaliyan, A. (2022). *Investigating the effect of accounting concepts on the simultaneity of stock prices*. Accounting and Auditing Studies, 11(44), 113–130. <https://doi.org/10.22034/iaas.2022.168259>
- Pantzalis, C., & Park, J. C. (2013). *Agency costs and equity mispricing*. SSRN Working Paper. <https://ssrn.com/abstract=2270129>

Bourse & Bazaar Foundation. (2022). *Iran FX and Inflation Report* – Bahman McGraw-Hill.

Wooldridge, J. M. (2016). *Introductory Econometrics: A Modern Approach (6th ed.)*. Boston, MA: Cengage Learning.